

УДК 336.747:004:343.359

Никифорчук В. Д. – старший інспектор з особливих доручень Департаменту кіберполіції Національної поліції України, м. Київ; ORCID 0000-0003-4406-7349

Електронні гроші у сфері фінансово-банківських злочинів: проблематика та визначення

Метою цієї статті є аналіз наявних визначень електронних грошей, що використовують у фінансово-банківській сфері, і формулювання на їх підставі власної позиції в контексті розкриття злочинів, учинюваних у сфері банківських електронних розрахунків та платежів. Зазначене пов'язане з тим, що світова банківська система активно використовує нові елементи для здійснення розрахунків і платежів. З огляду на світову тенденцію у фінансово-банківській сфері щодо використання нових видів платежів і здійснення їх між банками у формі електронних платіжних засобів й електронних грошей, Україна також долучилася до цих новел. Законодавчими актами були введені в обіг банківської системи терміни «електронні гроші» й «електронні платіжні засоби». Також законодавець передбачив кримінальну й адміністративну відповідальність за незаконні дії із цими банківськими засобами платежу, зокрема ці терміни введено до ст. 200 «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення» Кримінального кодексу України, ст. 166^б, доповнив ст. 163^{1а}, «Порушення порядку здійснення операцій з електронними грошима» Кодекс України про адміністративні правопорушення. Електронні гроші, відповідно до ст. 200 Кримінального кодексу України, є предметом злочину. Актуальність теми зумовлена як її недостатньою науковою розробленістю, так і практичною значущістю для діяльності з виявлення та розкриття злочинів, учинюваних у сфері банківських електронних розрахунків і платежів. Викладена у статті інформація допоможе працівникам правоохоронних органів, які протидіють економічним злочинам, оволодіти відповідним понятійним апаратом, що сприятиме підвищенню ефективності розкриття та розслідування злочинів у сфері банківських електронних платежів.

Ключові слова: електронні гроші; платежі; емітент; переказ коштів; грошова вартість; платіжні операції.

Постановка проблеми. Протягом останнього десятиріччя з'явилися інноваційні «продукти» для здійснення платежів, чому безпосередньо сприяє науково-технічний прогрес і розвиток фінансового ринку.

Традиційні технології банківського обліку операцій, пов'язані з ідентифікацією клієнта, є дорогими для систем масових платежів, які здебільшого оброблюють операції з невеликими грошовими сумами. Для вирішення питання ефективності та конфіденційності платіжних трансакцій необхідно відмовитися від зберігання та передавання конфіденційних відомостей під час віддаленого здійснення тих угод, які не потребують ідентифікації клієнта. Безпеку без ідентифікації реалізують за допомогою електронного платіжного засобу на пред'явника, що

випускається в обіг без відкриття банківського рахунку. Саме таким платіжним засобом є електронні гроші. Структура банківської платіжної системи вибудована за схемами «юридична особа з юридичною особою» або «фізична особа з юридичною особою». Трансакції платежів здійснюються через банківську мережу, використовуючи різні платіжні системи, що цілком зручно для клієнтів. Про високу популярність банківської мережі свідчать дані Банку міжнародних розрахунків (наприклад, обсяг трансакцій з обігу електронних грошей 2005 року становив 41 млн доларів, 2010 року – 25 млрд доларів, 2015 року – 400 млрд доларів [1, с. 88]). Цей показник із року в рік постійно зростає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «електронні гроші» є порівняно новим у юридичній і науковій літературі, його часто застосовують до широкого спектру різних платіжних інструментів, що ґрунтуються на інноваційних технічних рішеннях у сфері роздрібних платежів. Аналіз тлумачень цього поняття засвідчує, що основні причини розбіжностей суджень полягають, зокрема, у новизні платіжного засобу та різноманітності технічних рішень, реалізованих у системах роздрібних розрахунків. Унаслідок цього досі не сформульовано єдиного визначення електронних грошей, яке однозначно висвітлювало б їхню економічну та правову сутність; не розроблено чітких критеріїв віднесення новітніх платіжних продуктів до електронних грошей [2, с. 8]. Наслідуючи світову тенденцію у фінансово-банківській сфері щодо використання нових видів платежів і здійснення їх між банками у формі електронних платіжних засобів й електронних грошей, Україна також долучилася до цих новел. Так, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків» від 18 вересня 2012 року [3] увів в обіг банківської системи терміни «електронні гроші» (ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [4]) та «електронні платіжні засоби» (ст. 1, 14 цього Закону [4]). Також законодавець передбачив кримінальну й адміністративну відповідальність за незаконні дії із цими банківськими засобами платежу, зазначені терміни введено до ст. 200 «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення» Кримінального кодексу (КК) України [5], ст. 166⁵, доповнив ст. 163¹⁴ «Порушення порядку здійснення операцій з електронними грошима» Кодексу України про адміністративні правопорушення [6]. Електронні гроші відповідно до ст. 200 КК України, є предметом злочину [5]. Ураховуючи

зазначене, проаналізуємо тлумачення електронних грошей детальніше.

Загалом використання електронних грошей у фінансово-банківській сфері було предметом дослідження таких науковців, як В. Б. Бобрицький, Ю. А. Дорохіна, О. В. Єфремкіна, Л. Е. Смирнова, А. О. Тлустий, І. О. Трубін та ін.

Деякі автори електронними грошима вважають сучасні засоби доступу до банківського рахунку, зокрема традиційні банківські платіжні картки (як мікропроцесорні, так і з магнітною смугою), онлайнвий банкінг тощо [7]. Зауважимо, що засоби доступу до банківського рахунку, у яких також використовують технічні пристрої, надають клієнту доступ до його трансферабельних депозитів у банку, завдяки чому створюють можливість переказу грошових коштів телекомунікаційними каналами.

Виклад основного матеріалу. Електронні гроші є грошовими зобов'язаннями емітента в електронному вигляді, які знаходяться на електронному пристрої в розпорядженні користувача. Таким пристроєм може бути мікропроцесорна картка, комп'ютер користувача, сервер системи розрахунків електронними грошима, де централізовано зберігаються електронні гроші користувачів, тощо. У системах, які здійснюють розрахунки електронними грошима, банківські рахунки використовують лише в разі якщо гроші вводять і виводять із системи. Ідеться про банківські рахунки емітента електронних грошей, а не користувачів. У разі емісії електронних грошей традиційні гроші користувачів зберігаються на банківський рахунок емітента. Під час пред'явлення електронних грошей для погашення традиційні гроші списують із банківського рахунку емітента й надають пред'явнику, наприклад, торговцю, який реалізував за електронні гроші товари чи послуги, або споживачу, якщо він уже не потребує такого платіжного засобу [2, с. 8–9].

Водночас міжнародні банківські установи, зокрема Банк міжнародних розрахунків і Європейський центральний банк, наголошують, що електронні гроші необхідно розглядати окремо від засобів доступу до банківського рахунку, і встановлюють вимоги до емітентів та систем розрахунків електронними грошима незалежно від виду носія, на якому електронні гроші зберігають [2, с. 9].

Інші автори електронні гроші визначають як оплачені одноцільові картки, які пропонують, наприклад, транспортні, телефонні або бензинозаправні компанії та які містять відомості про оплачені наперед товари або послуги [8, с. 11].

Використання наперед сплаченої одноцільової картки не означає здійснення платежу, справжня купівля відбувається в момент завантаження картки. Фізичне споживання товарів чи послуг (зокрема, послуг фотокопіювання, телефонних розмов, проїзду в метрополітені) не означає їхнього споживання на макроекономічному рівні [3].

З економічної позиції послуги з фотокопіювання чи оплату телефонного електрозв'язку необхідно трактувати як послуги, споживання яких оплачено до моменту їх фактичного використання. Безпосереднє використання картки не приводить до руху потоків грошей, а полягає в простому обміні інформацією про кількість фотокопій або час телефонних розмов, які користувач ще має право спожити [2, с. 10].

Окремі науковці електронні гроші визначають як зашифрований і захищений від фальсифікації електронним підписом інформаційний масив, передання якого глобальними інформаційними мережами асоціюється зі здійсненням платежу [9].

Одне з поширених «технічних» визначень поняття «електронні гроші» містить Глосарій термінів, які використовуються в платіжних і розрахункових системах, оприлюднений 2001 року Банком міжнародних розрахунків: електронні гроші (e-money) – це «вартість, яка зберігається в електронному вигляді на таких пристроях, як чіпова картка або накопичувач на жорсткому диску персонального комп'ютера» [10]. Накопичувачі на жорсткому диску знаходяться не тільки в персональному комп'ютері, а й на сервері та інших пристроях, які оброблюють і зберігають інформацію.

Згідно з визначенням, запропонованим у документі Європейського центрального банку «Звіт про електронні гроші» 1998 року, електронні гроші – це грошова вартість, яка зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої та може широко використовуватися для здійснення платежів підприємствам іншим, ніж емітент, без необхідності використання при цьому банківських рахунків, але яка діє як наперед оплачений інструмент на пред'явника» [11].

Таке визначення, порівняно з попереднім, суттєво уточнює перелік продуктів електронних грошей. Воно не охоплює одноцільові платіжні засоби, які також містять грошову вартість. Електронні гроші розглядають як один із наперед оплачених платіжних інструментів, тобто зазначають, що їх зв'язок з традиційними грошима. Водночас електронні гроші передбачають окремий обіг, відмінний від банківського обігу грошей, і є неперсоніфікованим платіжним продуктом.

Правове визначення терміна «електронні гроші» для країн Європейського Союзу (ЄС) міститься в Директиві 2009/110/ЄС

Європейського парламенту та Ради ЄС «Про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними» від 16 вересня 2009 року. Відповідно до ст. 2 Директиви, «електронні гроші – грошова вартість, яка є вимогою до емітента і яка:

(1) зберігається на електронному пристрої, зокрема магнітному;

(2) випускається для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій;

(3) приймається фізичною або юридичною особою, відмінною від установи-емітента електронних грошей» [12].

Це визначення встановлює, що електронні гроші, по-перше, є вимогою до емітента (йдеться про вимогу пред'явника здійснити погашення електронних грошей, тобто обміняти їх на традиційні готівкові або безготівкові гроші); по-друге, емісію електронних грошей слід здійснювати під час отримання емітентом готівкових або безготівкових грошей на суму не меншу, ніж сума електронних грошей, які випускають в обіг. Таким чином, у країнах ЄС на законодавчому рівні закріплений тісний зв'язок між електронними грошима та грошима центрального банку [2, с. 15].

Однією з особливостей електронних грошей, на противагу традиційним видам грошей, є обмеженість щодо виконання ними функцій засобу платежу та засобу обігу. Як засіб платежу електронні гроші мають істотні технічні обмеження: можливість їх приймання залежить від технічної оснащеності торговців (наявність карт-ридерів, електронних гаманців тощо).

Відповідно до п. 5 ст. 4 Директиви 2007/64/ЄС «Про платіжні послуги на внутрішніх ринках» від 13 листопада 2007 року, платіжні операції це – дії, що ініціюють платник або отримувач з розміщення, переказу або зняття коштів незалежно від будь-яких зобов'язань між платником й отримувачем [13].

Електронним грошам властива внутрішня суперечність: з одного боку, вони є засобом платежу, з іншого – зобов'язанням, яке підлягає виконанню у звичайних, неелектронних грошах. Цей парадокс можна пояснити за допомогою історичної аналогії з іншими видами грошей: у свій час банкноти також розглядали як зобов'язання, які підлягають оплаті металевими монетами, а безготівкові гроші – як зобов'язання, які погашають металевими або паперовими грошима [2, с. 16].

Визначення електронних грошей, що міститься в Директиві 2009/110/ЄС, було імплементовано в національні законодавства всіх країн ЄС [12] майже без змін. У законодавстві деяких країн ЄС ч. 2 було винесено в окрему норму або модифіковано для

того, щоб поширити вимоги законодавства на випадки, коли електронні гроші випускатиме емітент у сумі меншій, ніж їх номінальна вартість. Проте, за висновками Європейської комісії, такі випадки є можливими суто теоретично, а на практиці ці схеми електронних грошей не впроваджено. У деяких національних законодавствах країн ЄС уточнено ч. 3 з метою чіткого окреслення кола установ, які приймають електронні гроші. Для визначення таких установ фахівці вживають термін «третя сторона», що означає «першу сторону» емітента електронних грошей, а «друга сторона» – їх держатель [2, с. 16].

У країнах ЄС право випуску електронних грошей було надано виключно банкам і кредитним організаціям (Австрія, Німеччина, Іспанія, Португалія); встановлено заборону на спрощений режим функціонування емітентів електронних грошей (Італія, Литва); посилено вимоги до пруденціального регулювання (Греція, Швеція). Україна також приєдналася до цієї Директиви.

Обіг електронних грошей в Україні регламентовано нормами Положення про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей, затвердженого постановою Національного банку України від 4 листопада 2010 року № 481, яке було розроблено відповідно до норм Директиви 2009/110/ЄС з такими додатковими обмеженнями: емітенти мають право здійснювати випуск електронних грошей, виражених лише в гривнях; сума електронних грошей на електронному пристрої, який не може поповнюватися, не повинна перевищувати 4000 грн; сума електронних грошей на електронному пристрої, що може поповнюватися, не повинна перевищувати 14 000 грн; емітенти електронних грошей повинні подати до Національного банку України правила здійснення операцій з електронними грошима для узгодження [14].

В українському законодавстві визначення електронних грошей містить Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 року. Однак це поняття розглядають у контексті випуску електронних грошей для платіжних систем. Так, у ст. 15.1 цього Закону зазначено, що електронні гроші – одиниці вартості, які зберігають на електронному пристрої, приймають як засіб платежу інші особи, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, яке виконують у готівковій або безготівковій формах [4].

Пункт 1.3 Положення про електронні гроші в Україні, затверджене постановою Правління Національного банку України від 4 листопада 2010 року № 481, звужує трактування та закріплює його в такій формі: електронні гроші – одиниці

вартості, які зберігають на електронному пристрої, приймають як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента [14].

Ці визначення електронних грошей дають змогу виокремити ознаки цього поняття: а) за правовим змістом електронні гроші становлять грошове зобов'язання певної особи, яка здійснює їх випуск, тобто є зобов'язанням боржника сплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільного правочину (договору) та на певних підставах, передбачених законодавством України; б) їх матеріальним еквівалентом є одиниця вартості, що зберігається на електронному пристрої у формі певного технічного символу; в) їх приймають як засоби платежу [15].

Різноманітність технічних й організаційних рішень, реалізованих у системах розрахунків і платежів електронними грошима, перманентність процесу згортання одних систем і випробовування інших, які впроваджують новіші досягнення науково-технічного прогресу, ускладнює класифікацію видів електронних грошей.

Класифікація розподілу електронних грошей за видом ґрунтується на технічному походженні електронних грошей. Розгляньмо цю класифікацію детальніше.

Нині більшість дослідників виокремлює два основні види електронних грошей:

- на основі карток (*card-based e-money*);
- на програмній основі (*software-based electronic money*) [16, с. 47; 17, с. 400–402; 18, с. 8].

Поділ електронних грошей на два основні види знайшов відображення і в Директиві 2009/110/ЄС [12], і у звітності, яку надають центральні банки ЄС Європейському центральному банку [19].

Перший, найпоширеніший нині вид електронних грошей, тобто електронні гроші на основі карток, представлений смарт-картками (*smart-cards*) або картками зі збереженою вартістю (*stored-value cards, SVC*), у які вбудований чіп, що містить грошовий еквівалент як результат попередньої оплати. Це те саме, що наперед оплачені картки (*prepaid cards*) або карткові електронні гаманці (*e-purses*).

До електронних грошей належать лише наперед оплачені картки багатозільового використання (*multipurpose prepaid cards*), які застосовує держатель для розрахунків не тільки з емітентом, а й із «третьою стороною». Таким чином, картки зі збереженою грошовою вартістю, які випускають телефонні компанії, оператори мобільного зв'язку, транспортні фірми, Інтернет-провайдери й інші підприємства, які приймають до

оплати виключно їх емітенти, електронних грошей не містять. Подеколи грошову вартість таких карток починають приймати інші підприємства, як це, наприклад, відбувається з картками Управління міста Нью-Йорка транспорту Нью-Йорка або з картками певних телефонних компаній в Японії [20].

Смарт-картки можна використовувати не тільки як носій електронних грошей, а і як традиційні платіжні картки доступу до банківського рахунку держателя.

Другий вид електронних грошей, зокрема електронні гроші на програмній основі, становить грошову вартість, яку за допомогою програмного забезпечення зберігають у пам'яті комп'ютерів, наприклад, на жорстких дисках. Розрахунки такими електронними грошима відбуваються через телекомунікаційні мережі, здебільшого відкриту мережу Інтернет.

Системи розрахунків електронними грошима на програмній основі за кількістю та сумою електронних грошей в обігу поступаються тим, що використовують для збереження електронних грошей картковий носій, але за темпами зростання емісії, що спостерігається протягом останніх років у Європі, такі системи домінують.

Схеми обігу електронних грошей на програмній основі можуть бути значно складнішими, ніж на основі карток. Використання мережі Інтернет як середовища обігу надає можливість таким електронним грошам миттєво перетинати кордони держав, легко обмінюватися на електронні гроші інших емітентів і на електронні гроші, номіновані в інших валютах [2, с. 18].

Термінологія щодо видів електронних грошей не є сталою. Передусім це стосується другого виду електронних грошей. Фахівці повсякчас прагнуть знайти більш оптимальні терміни, які відобразатимуть характерні риси цього виду.

Так, у документах Банку міжнародних розрахунків електронні гроші поділяють на такі два види: на основі карток (*card-based e-money*) і що використовують мережі (*network based e-money*) [21].

Відповідно до Директиви 2006/48/ЄС, оприлюдненій Європейською комісією в червні 2006 року, європейські продукти електронних грошей поділяють на електронні гроші на основі карток (*card-based e-money*) та електронні гроші серверних схем (*server-based e-money*) [22].

Деякі науковці, що вивчали питання у сфері протидії економічним кримінальним правопорушенням, також розрізняють два види електронних грошей:

- 1) електронні гроші систем, що функціонують на основі платіжних карт;
- 2) електронні гроші систем, що функціонують на базі комп'ютерних мереж.

Електронні гроші першого виду – це грошова вартість, виражена в електронній формі, що зберігається на платіжних картах або в «електронних гаманцях», вони мають вбудований мікропроцесор із записаним на ньому за результатами передоплати грошовим еквівалентом. Найпоширенішими електронними грошима на базі платіжних карт є Mondex і Visa Cash. Нове явище в цій групі – карти, що випускають телефонні, транспортні компанії (наприклад, карти деяких телефонних компаній України, Японії, російські карти e-port тощо). В Україні успішно функціонують кілька вітчизняних платіжних інтернет-систем, які обслуговують розрахунки з використанням банківських пластикових карт.

Другий вид електронних грошей – це так звані мережеві гроші, під час обігу яких грошова вартість зберігається в пам'яті комп'ютерів на жорстких дисках, вони становлять програмне забезпечення, яке здійснює переказ коштів електронними комунікаційними мережами, зокрема через Інтернет. Найбільшими системами на ринку електронних фінансових послуг є електронні платіжні інтернет-системи PayCash, Кібер-Плат і WebMoney. Використання мережевих електронних грошей підвищує швидкість обігу грошей і знижує потребу в розрахункових операціях через центральні банки [23, с. 64].

Водночас інші науковці класифікують електронні гроші залежно від електронного носія на:

- електронні гроші на основі карток;
- електронні гроші, генеровані на жорсткому диску комп'ютера [24, с. 480].

Так, І. О. Трубін до першого виду відносить електронні гроші на основі карток, що мають вбудований мікропроцесор, на якому міститься грошовий еквівалент вартості як наслідок попередньої оплати, зокрема:

- смарт-картки;
- картки зі збереженою вартістю;
- електронні гаманці.

До електронних грошей, на думку автора, належать картки, що мають багатоцільовий характер і можуть бути використані для розрахунків не лише на користь емітента, а й інших учасників відносин [24, с. 480].

Окремі вчені, зокрема О. В. Єфремкіна, називають відповідний вид електронних грошей «жорсткими».

Як інший вид електронних грошей дослідниця виокремлює електронні гроші на програмній основі, генеровані на жорсткому диску комп'ютера, де за допомогою програмного забезпечення збережено грошову вартість. Розрахунки з використанням

відповідних електронних грошей відбуваються через телекомунікаційні мережі, зокрема Інтернет [25, с. 325].

Висновки. Запропоновані класифікації електронних грошей не можна вважати вичерпними, передусім – в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та електронної комерції.

Отже, на підставі аналізу поняття «електронні гроші в банківській сфері» можна узагальнити необхідні елементи, з яких вибудовується ця термінологічна складова, а саме:

- мають грошову вартість, яка є вимогою до емітента;
- зберігаються в електронному вигляді на технічному пристрої, зокрема магнітному;
- для передання електронних кодових сигналів електронних платежів між банками використовують інформаційно-телекомунікаційні мережі, зокрема Інтернет;
- їх використовують для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій;
- емітуються після отримання коштів у розмірі не меншому, ніж електронна грошова вартість;
- їх приймає фізична або юридична особа, що не є установою-емітентом електронних грошей.

Таким чином, термін «електронні гроші в банківській сфері» слід тлумачити як грошову вартість, яка зберігається в електронному вигляді з метою здійснення платіжних операцій, її приймає фізична або юридична особа, що не є установою-емітентом електронних грошей.

Електронні гроші – це певна послідовність цифр, які символізують банкноти та монети, і тільки в цьому полягає їхній інформаційний зміст. За допомогою їх можна здійснити платежі, розрахунки, придбати в режимі реального часу товари й послуги з використанням інструментів віддаленого управління банківськими рахунками – під'єданого до мережі Інтернет комп'ютера, телефона, стільникового радіотелефона, банківських і пластикових карток тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Riadinska V. European standards of the circulation of electronic money and the prospects of its implementation into the law of Ukraine / V. Riadinska // Association agreement: from partnership to cooperation (collective monograph) / M. Dei, O. Rudenko. – Hamilton, Ontario : Accent Graphics Communications & Publishing, 2018. – P. 88–90.

2. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні : наук.-аналіт. матеріали / [П. М. Сенищ, В. М. Кравець, В. І. Міщенко та ін.]. – Київ : Нац. банк України, 2008. – Вип. 10. – 145 с.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків [Електронний ресурс] : Закон України від 18 верес. 2012 р. № 5284-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5284-17>. – Назва з екрана.

4. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2346-III. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>. – Назва з екрана.
5. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. – Назва з екрана.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. – Назва з екрана.
7. Воронцов И. Платёжные карточки: микропроцессорная революция / И. Воронцов // Банковское дело. – 2002. – № 10. – С. 37–41.
8. Кочергин Д. А. Проблемы интерпретации электронных денег / Д. А. Кочергин // Банковское дело. – 2005. – № 12. – С. 10–16.
9. Смирнова Л. Э. Электронные деньги в современной экономике: их функции, исторические аналоги и формальное моделирование / Л. Э. Смирнова // Информационное общество. – 2001. – № 1. – С. 47–48.
10. A glossary of terms used in payments and settlement systems, BIS, 2001 [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.bis.org/cpmi/glossary_030301.pdf. – Title from the screen.
11. European Central Bank Report on Electronic Money, ECB, 1998 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/emoneyen.pdf>. – Title from the screen.
12. Про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними [Електронний ресурс] : Директива Європейського парламенту та Ради ЄС від 16 верес. 2009 р. № 2009/110/ЄС. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_a18. – Назва з екрана.
13. Про платіжні послуги на внутрішніх ринках [Електронний ресурс] : Директива Європейського парламенту та Ради ЄС від 13 листоп. 2007 р. № 2007/64/ЄС. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32007L0064>. – Назва з екрана.
14. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 4 листоп. 2010 р. № 481. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>. – Назва з екрана.
15. Берзін П. Неправомірний випуск й використання електронних грошей, що вчиняються в системах інтернет-розрахунків (проблеми кримінально-правової кваліфікації) / П. Берзін, М. Куцевич // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2013. – № 4 (98). – С. 13–16. – (Серія «Юридичні науки»).
16. Махаєва О. О. Підходи до регулювання емісії електронних грошей та їх використання / О. О. Махаєва // Вісник Української академії банківської справи. – 2005. – № 2 (19). – С. 46–51.
17. Тлустий А. О. Електронні гроші та фактори, що визначають їх розвиток / А. О. Тлустий // Наукові праці. Економіка. – 2007. – Вип. 59. – С. 115–117.
18. Івасів Б. Електронні гроші: можливості, тенденції розвитку та наслідки поширення / Б. Івасів // Фінансовий ринок України. – 2011. – № 5. – С. 8–9.
19. Evaluation of the E-Money Directive (2000/46/EC), European Commission, February 2006 [Electronic resource]. – Mode of access: http://europa.eu.int/comm/internal_market/bank/e-money/index_en.htm#evaluat. – Title from the screen.
20. Грачева М. Центральные банки в эпоху электронных денег: потеря былого могущества? / М. Грачева // Мир электронной коммерции. – 2001. – № 1. – С. 229–260.

21. Survey of electronic money developments, BIS, CPSS, 2002, 2004 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d62.htm>. – Title from the screen.

22. Про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ (випр. вид.) [Електронний ресурс] : Директива Європейського парламенту та Ради ЄС від 14 черв. 2006 р. № 2006/48/ЄС. – Режим доступу: <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base35/ukr35601/page18.htm>. – Назва з екрана.

23. Воронцова С. В. Преступления в сфере электронных расчетов и платежей: правовые и организационно-тактические основы противодействия : монография / С. В. Воронцова. – М. : ЮРКОМПАНИИ, 2010. – 336 с.

24. Трубін І. О. Платіжні системи на основі електронних грошей як складова системи електронних платежів / І. О. Трубін // Проблеми та перспективи розвитку юридичної науки та освіти в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до Дня науки (Київ, 17 трав. 2012 р.). – Київ : Омега-Л, 2012. – С. 479–481.

25. Ефремкина О. В. Электронные деньги в ЕС: правовой аспект / О. В. Ефремкина // Глобалистика : энциклопедия. – М., 2003. – С. 325–326.

REFERENCES

1. Riadinska, V., Dei, M., & Rudenko, O. (2018). European standards of the circulation of electronic money and the prospects of its implementation into the law of Ukraine. *Association agreement: from partnership to cooperation (collective monograph)*. Hamilton, Ontario: Accent Graphics Communications & Publishing.

2. Senyshch, P.M., Kravets, V.M., & Mishchenko, V.I. (et al.).(2008). *Svitovyi dosvid i perspektivy rozvytku elektronnykh hroshei v Ukraini [World experience and prospects of electronic money development in Ukraine]*. (Issue 10). VolKyiv: Nats. bank Ukrainy [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo funktsionuvannia platizhnykh system ta rozvytku bez-hotivkovykh rozrakhunkiv": vid 18 veres. 2012 r. No. 5284-VI [Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Functioning of Payment Systems and the Development of Cashless Settlements" from September 18, 2012, No. 5284-VI]. (n.d.). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5284-17> [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy "Pro platizhni systemy ta perekaz koshtiv v Ukraini": vid 5 kvit. 2001 r. No. 2346-III [Law of Ukraine "About payment systems and money transfer in Ukraine" from April 5, 2001, No. 2346-III]. (n.d.). zakon3.rada.gov.ua. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> [in Ukrainian].

5. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: vid 5 kvit. 2001 r. No. 2341-III [Criminal Code of Ukraine from April 5, 2001, No. 2341-III]. (n.d.). zakon3.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].

6. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: vid 7 hrud. 1984, No. 8073-X [Code of Ukraine on Administrative Offenses from December 7, 1984, No. 8073-X]. (n.d.). zakon3.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> [in Ukrainian].

7. Voroncev, I. (2002). Platojnye kartochki: mikroprocessornaia revoliuciia [Payment cards: microprocessor revolution]. *Bankovskoe delo, Banking, 10*, 37-41 [in Russian].

8. Kochergin, D.A. (2005). Problemy interpretacii elektronnyh deneg [The problems of interpretation of electronic money]. *Bankovskoe delo, Banking, 12*, 10-16 [in Russian].

9. Smirnova, L.E. (2001). Elektronnye dengi v sovremennoi ekonomike: ih funkcii, istoricheskie analogi i formalnoe modelirovanie [Electronic money in the modern economy: their functions, historical analogues and formal modeling]. *Informacionnoe obschestvo, Information Society, 1*, 47-48 [in Russian].

10. *A glossary of terms used in payments and settlement systems, BIS, 2001*. Retrieved from https://www.bis.org/cpmi/glossary_030301.pdf.

11. European Central Bank Report on Electronic Money, ECB, 1998. Retrieved from <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/emoneyen.pdf>.
12. Dyrektyva Yevropeiskoho parlamentu ta Rady YeS "Pro zapochatkuvannia ta zdiisnennia diialnosti ustanovamy-emitentamy elektronnykh hroshei ta prudentsiinyi nahliad za nymy": vid 16 veres. 2009 r. No. 2009/110/YeS [Directive of the European Parliament and of the Council of the European Union "On the Establishment and Exercise of the Supervisory Authorities of Electronic Money-issuing Bodies" from September 16, 2009, No. 2009/110/YeS]. (n.d.). *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_a18 [in Ukrainian].
13. Dyrektyva Yevropeiskoho parlamentu ta Rady YeS "Pro platizhni posluhy na vnutrishnikh rynkakh" vid 13 lystop. 2007 r. No. 2007/64/YeS [Directive of the European Parliament and of the Council of the European Union "About payment services in domestic markets" from November 13, 2007, No. 2007/64/YeS]. (n.d.). *eur-lex.europa.eu*. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32007L0064> [in Ukrainian].
14. Postanova Pravlinniam Natsionalnogo banku Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakyykh normatyvno-pravovykh aktiv Natsionalnogo banku Ukrainy z pytan rehuliuivannia vypusku ta obihu elektronnykh hroshei": vid 4 lystop. 2010 r. No. 481 [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine "On Amendments to Certain Regulatory Acts of the National Bank of Ukraine Regarding Issue and Circulation of Electronic Money" from November 4, 2010, No. 481]. (n.d.). *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10> [in Ukrainian].
15. Berzin, P., & Kutsevych, M. (2013). Nepravomirnyi vypusk i vykorystannia elektronnykh hroshei, shcho vchynialutsia v systemakh internet-rozrakhunkiv (problemy kryminalno-pravovoi kvalifikatsii) [Illegal issue and use of electronic money, committed in systems of Internet payments (problems of criminal-legal qualification)]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu im. Tarasa Shevchenka, Bulletin of the Kiev National University named after Taras Shevchenko*, 4(98), 13-16 [in Ukrainian].
16. Makhaiev, O.O. (2005). Pidkhody do rehuliuivannia emisii elektronnykh hroshei ta yikh vykorystannia [Approaches to the regulation of emitting electronic money and their use]. *Visnyk Ukrainskoi akademii bankivskoi spravy, Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking*, 2(19), 46-51 [in Ukrainian].
17. Tlustyi, A.O. (2007). Elektronni hroshei ta faktory, shcho vyznachaiut yikh rozvytok [Electronic money and factors that determine their development]. *Naukovi pratsi. Ekonomika, Scientific works. Economy*, 59, 115-117 [in Ukrainian].
18. Ivasiv, B. (2011). Elektronni hroshei: mozhlyvosti, tendentsii rozvytku ta naslidky poshyrennia [Electronic Money: Opportunities, Development Trends and Distribution Impacts]. *Finansovyi rynek Ukrainy, Financial Market of Ukraine*, 5, 8-9 [in Ukrainian].
19. *Evaluation of the E-Money Directive (2000/46/EC)*, European Commission, February 2006. Retrieved from http://europa.eu.int/comm/internal_market/bank/e-money/index_en.htm#evaluati.
20. Gracheva, M. (2001). Centralnye banki v epohu elektronnykh deneg: poteria bylogo moguschestva? [Central banks in the era of electronic money: the loss of the former power?]. *Mir elektronnoi komercii, The world of electronic commerce*, 1, 229-260 [in Russian].
21. *Survey of electronic money developments*, BIS, CPSS, 2002, 2004. Retrieved from <https://www.bis.org/cpmi/publ/d62.htm>.
22. Dyrektyva Yevropeiskoho parlamentu ta Rady YeS "Pro zapochatkuvannia ta zdiisnennia diialnosti kredytnykh ustanov (vypr. vyd.)": vid 14 cherv. 2006 r. No. 2006/48/YeS [Directive of the European Parliament and of the Council of the European Union "On the Establishment and Execution of Credit Institutions (See Spec.)" from June 14, 2006, No. 2006/48/YeS]. (n.d.). *ukraine.uapravo.net*. Retrieved from <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base35/ukr35601/page18.htm> [in Ukrainian].
23. Voroncov, S.V. (2010). *Prestuplenia v sfere elektronnykh raschetov i platej: pravovye i organizacionno-takticheskie osnovy protivodeistviia* [Crimes in the sphere

of electronic payments and payments: legal and organizational-tactical bases of counteraction]. Moscow: YIRKOMPANII [in Russian].

24. Trubin, I.O. (2012). Platizhni systemy na osnovi elektronnykh hroshei yak skladova systemy elektronnykh platezhiv [Payment systems based on electronic money as a component of the electronic payment system]. *Problemy ta perspektivy rozvytku yurydychnoi nauky ta osvity v Ukraini, Problems and prospects of legal science and education development in Ukraine: Proceedings of the Scientific and Practical Conference*. (pp. 479-481). Kyiv: Omeha-L [in Ukrainian].

25. Efremkina, O.V. (2003). Elektronnye dengi v YeS: pravovoi aspekt [Electronic Money in the EU: Legal Aspect]. *Globalistika: enciklopediia, Globalistics: Encyclopedia*, 325-326. Moscow [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 15.05.2018

Nykyforchuk V. – Senior Inspector for Special Assignments of the Department of Cyber Police of the National Police of Ukraine, Kyiv, Ukraine; ORCID 0000-0003-4406-7349

Electronic Money in the Sphere of Financial and Banking Crimes: Problems and Definition

The purpose of this article is to analyze the existing definitions of electronic money, which are used in the financial and banking sector and the development on their basis of their own position towards disclosing crimes committed in the field of electronic banking and payments. This is due to the fact that the world banking system actively uses new elements for settlements and payments. Given the worldwide trend in the financial and banking sector to use new types of payments and their implementation between banks in the form of electronic means of payment and electronic money as its means of payment, Ukraine has also connected to these innovations. Legislative acts introduced the terms «electronic money» and «electronic means of payment». The legislator also carried out criminal and administrative responsibility for illegal actions with these bank means of payment, including these terms introduced in article 200 «Illegal actions with documents for transfer, by payment cards and other means of access to bank accounts, electronic money, equipment for their production» of the Criminal Code of Ukraine, Art. 166⁵ and supplemented by Art. 163¹⁴ «Violation of the order of operations with electronic money» in the Code of Ukraine on Administrative Offenses. In this electronic money in accordance with article 200 of the Criminal Code of Ukraine act as a subject of a crime. Therefore, the relevance of the topic is due both to its inadequate scientific development today and to significant practical importance for the activities to identify and uncover crimes committed in the field of electronic banking and payments. The information provided in this article will help law enforcement officers, in particular, counteract economic crimes, to understand the conceptual interpretation of this concept in more detail, which in the future will affect the effectiveness of disclosure and investigation of crimes in the field of electronic banking payments.

Keywords: electronic money; payments; issuer; money transfer; monetary value; payment transactions.